

คู่มือการปฏิบัติงาน

โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน

“การจัดทำแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในระดับพื้นที่”

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

โดย

ส่วนแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๔

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑. หลักการและเหตุผล	๑
๒. วัตถุประสงค์การศึกษา	๒
๓. ขอบเขตของการศึกษา.....	๒
๔. นิยามศัพท์.....	๒
๕. วิธีการศึกษา.....	๒
๖. ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ.....	๓
๗. แผนการปฏิบัติงาน	๓
๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๙. หน่วยงานผู้รับผิดชอบ.....	๔
๑๐. สรุปภาพรวมการจัดทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ รายสินค้า ระดับพื้นที่ ปี ๒๕๖๗....	๔

โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน “การจัดทำแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในระดับพื้นที่”

๑. หลักการและเหตุผล

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มศักยภาพของภาคเกษตรให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน มุ่งพัฒนาและส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และวนเกษตร ซึ่งการทำเกษตรกรรมยั่งยืนรูปแบบข้างต้นจะเน้นให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ การรักษาวินัยชุมชน การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้กับเกษตรกร ยึดหลักการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดโซ่อุปทาน รวมทั้งการบริหารจัดการองค์ความรู้ทั้งระบบ เพื่อให้เกษตรกรสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสถานการณ์โลกในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารที่มีความปลอดภัย ได้คุณภาพและมาตรฐาน ตลอดจนมีการดูแลรักษาระบบนิเวศให้มีความสมดุลและยั่งยืน สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร เสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความสมดุลและยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มีภารกิจหลักในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แผนพัฒนา มาตรการทางการเกษตร ติดตามประเมินผลโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตร และแผนยุทธศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรในระดับพื้นที่ โดยทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท ตลอดจนแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๗๐ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศ สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานภายใต้แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐ ซึ่งเป็นกรอบแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศ รวมถึงทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการบริหารการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อให้การขยายผลเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนบรรลุเป้าหมายของแผนและนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน) ของประเทศร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๔ (สศท.๔) ในฐานะเป็นหน่วยงานส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค มีพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด มีภารกิจในการจัดทำข้อเสนอแนะ นโยบาย มาตรการ ตลอดจนขับเคลื่อนนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรระดับพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินโครงการดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๗ สศท.๔ โดยส่วนแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจการเกษตร จึงเห็นควรดำเนินการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานระดับจังหวัด เพื่อสรุปความก้าวหน้าการดำเนินงานภาพรวมเสนอต่อผู้บริหารนำไปกำหนดแนวทางพัฒนา หรือปรับปรุงแผนงาน/

โครงการ ให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ได้ศึกษาการจัดทำแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในระดับพื้นที่จำนวน ๑ เรื่อง เพื่อหน่วยงานระดับจังหวัดมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ และเป็นแนวทางให้กับ เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร นำไปประกอบการวางแผนให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิผลในการดำเนินงาน ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การศึกษา

- ๓.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทนการผลิตผักสลัดอินทรีย์
- ๓.๒ เพื่อจัดทำแนวทางการพัฒนาผักสลัดอินทรีย์ ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

๓. ขอบเขตของการศึกษา

๑. ผักสลัดอินทรีย์ ได้แก่ ผักกาดหอม ผักกาดแก้ว สลัดคอส กรีนโอ๊ค เรดโอ๊ค ที่ได้รับการรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic Thailand) จากกรมวิชาการเกษตร
๒. พื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ จังหวัดกาฬสินธุ์
๓. กลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกผักสลัดอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand จากกรมวิชาการเกษตรทุกราย รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน
๔. ระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูลคือ ข้อมูลปีการผลิต ๒๕๖๖

๔. นิยามศัพท์

- ๔.๑ เกษตรอินทรีย์ คือการผลิตพืชหรือสัตว์เพื่อการบริโภคหรือเพื่อการค้า ที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่มีการผสมพันธุ์หรือขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ ใช้ปุ๋ยและสารป้องกัน กำจัดศัตรูพืชที่ได้มาจากวัสดุธรรมชาติ ไม่อนุญาตให้ใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืช เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเชื้อรา และยากำจัดวัชพืช รวมถึงสิ่งมีชีวิตดัดแปลงทางพันธุกรรม
- ๔.๒ แนวทางพัฒนา คือ แนวทางในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคม จากลักษณะที่สังคม เคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่เหมาะสมหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม

๕. วิธีการศึกษา

๕.๑ วิธีการศึกษา

- ๑) คัดเลือกพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดศึกษาแนวทางพัฒนาผักสลัดอินทรีย์ เนื่องจากปลูกผักสลัดอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand จากกรมวิชาการเกษตรมากที่สุด ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของ สศท.๔ (ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด) และมีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จทั้งด้านการผลิต การตลาด ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร
- ๒) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดประชุมระดมความคิดเห็นแบบกลุ่มย่อย (focus group) จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๒.๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีสำมะโน (census) จากเกษตรกรผู้ผลิตผักสลัดอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand จากกรมวิชาการเกษตร ในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยวิธีสำมะโน (census) จำนวนทั้งสิ้น ๓๑ ราย โดยการใช้แบบสอบถาม (questionnaires) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ประกอบด้วย (๑) สัมภาษณ์ข้อมูลจากเกษตรกร ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทั้งจัดประชุมระดมความคิดเห็นแบบกลุ่มย่อย (focus group) จากทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไข และแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

๒.๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ข้อมูลจากเอกสารวิชาการของหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน ข้อมูลจากหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative analysis) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เป็นการนำ ข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร โดยใช้ ความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative analysis) เป็นการวิเคราะห์จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการใช้กรอบแนวคิดที่ใช้เพื่อกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ ได้แก่ SWOT Analysis, TOWS Matrix , PESTEL เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อองค์กรหรือชุมชน เช่น ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ใช้กรอบแนวคิด ๗s McKinsey Model วิเคราะห์ปัจจัยภายในองค์กรหรือ ชุมชน และกรอบแนวคิด BCG Model เป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการ ดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

๖. ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

๑ ตุลาคม ๒๕๖๖ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๗

๗. แผนการปฏิบัติงาน

กิจกรรม/ขั้นตอน	๒๕๖๖			๒๕๖๗									
	ต.ค	พ.ย	ธ.ค.	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	
๑. การจัดทำแนวทางการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์รายสินค้าระดับพื้นที่	←							→					
๑.๑) การสำรวจข้อมูล		←					→						
๑.๒) การจัดประชุมระดมความคิดเห็น								←					
๑.๔ รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์												↔	

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๘.๑ หน่วยงานระดับพื้นที่มีกรอบแนวทางการพัฒนาการเกษตรอินทรีย์รายสินค้าที่เหมาะสม และตอบสนองความต้องการของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำนโยบายและมาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

๘.๒ เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจทั่วไป มีแนวทางเพื่อการวางแผนด้านการผลิต และการตลาดผักสลัดอินทรีย์

๙. หน่วยงานผู้รับผิดชอบ

ส่วนแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๔

๑๐. สรุปภาพรวมการจัดทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ รายสินค้า ระดับพื้นที่ ปี ๒๕๖๗

บทที่ ๑ ความสำคัญของการศึกษา

๑) จะจัดทำรายละเอียดเนื้อหาทั้งหมด ๓ ย่อหน้า โดยย่อหน้าที่ ๑ ใส่ข้อมูลเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์ ย่อหน้าที่ ๒ ใส่ข้อมูลความสำคัญหรือปัญหาของสินค้าอินทรีย์ของกลุ่ม/จังหวัด ให้สอดคล้องกับที่ ท. ๑-๑๒ ศึกษา ย่อหน้าที่ ๓ ใส่เหตุผลความจำเป็นในการศึกษา

๒) วัตถุประสงค์ ๒.๑ เพื่อศึกษาด้านทุนและผลตอบแทนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์

๓) ขอบเขตของการศึกษา

๓.๑ พื้นที่ที่ทำการศึกษา

๓.๒ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

๓.๓ ระยะเวลาของข้อมูล

๔) นิยามศัพท์

๕) วิธีการศึกษา ๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

๖) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ ๒ การตรวจเอกสาร ๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนและผลตอบแทน

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์

๒.๓ ทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน

๒.๔ ทฤษฎี SWOT Analysis (๓S, ๓P, PESTEL, DIAMOND Model), TOWS Matrix, BCG Model

บทที่ ๓ ข้อมูลทั่วไป

๓.๑ ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับสินค้าอินทรีย์และพื้นที่ที่ศึกษา

๓.๒ ข้อมูลทั่วไปกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

๔.๑ ผลการศึกษาข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทน

๔.๒ ผลการศึกษาข้อมูลแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์

บทที่ ๕ บทสรุป

๕.๑ สรุปข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทน

๕.๒ สรุปแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก

๑. ข้อมูล Focus Group (ผู้เข้าร่วม FG ผลการ FG รูปตอน FG รูปตอนสำรวจข้อมูล)

๒. แบบสอบถาม

๓. อื่นๆ